

باسمه تعالی

گزارش چهل و نهمین نشست تخصصی پژوهشکده نظریه پردازی سیاسی و روابط بین الملل

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی - سه شنبه ۷ اردیبهشت ۱۳۹۵

عنوان نشست: ارزیابی روابط شورای همکاری خلیج فارس و ایالات متحده آمریکا در دوره ریاست جمهوری اوباما
سخنران اصلی: جناب آقای دکتر محمد فرازمند - مدیرکل محترم خلیج فارس وزارت امور خارجه

اهم اظهارات سخنران اصلی و سایر صاحب نظران به شرح زیر است:

سفر اخیر اوباما به ریاض و شرکت در اجلاس مشترک شورای همکاری خلیج فارس با ایالات متحده، حدود یک سال پس از دیدار او با رهبران این شورا در کمپ دیوید برگزار گردید. این اجلاس در حالی برگزار شد که ایالات متحده و کشورهای عربی درباره توافق هسته ای ایران (برجام)، بحران سوریه، سیاست در عراق، مصر و یمن و... با یکدیگر اختلاف نظرهایی داشته اند. با این وجود بر اساس بیانیه پایانی صادره، آن ها هنوز هم دارای منافع مشترکی از جمله حفظ ثبات خلیج فارس، جریان آزاد انرژی در بازارهای جهانی، مهار افزایش قدرت ایران، شکست دادن القاعده و داعش و پایان دادن به جنگ های داخلی و بازسازی ثبات در منطقه هستند. در نشست اخیر دو طرف راه هایی را برای تقویت امنیت شورای همکاری خلیج فارس از طریق همکاری های نظامی و یا روابط نزدیک تر آن شورا با ناتو مطرح کرده اند. نگاهی به مواضع متخذه توسط ایالات متحده و کشورهای عضو شورای همکاری نشان می دهد علی رغم صدور بیانیه مشترک و فکت شیت آمریکا در خصوص اجلاس اخیر که حاکی از مثبت بودن فضای اجلاس و نتایج آن است، اما نگاهی به رسانه ها و بیانات صاحب نظران دو طرف دلالت بر عدم موفقیت این اجلاس دارد. به طور مثال:

- نشریه آمریکایی "نشنال اینترست" با اشاره به اختلاف نظر اوباما و رهبران عربی می نویسد: "در حالی که رهبران عربی خواستار آن هستند که اوباما به طور واضح مانع از افزایش قدرت و نفوذ ایران در منطقه شود، اوباما شرکای خود در شورای همکاری خلیج فارس را به اجرای بیش تر تعهدات در جنگ علیه داعش، القاعده در لیبی، سوریه و یمن دعوت می کند". این نشریه اشاره می کند که رابطه ایالات متحده و عربستان سعودی از قدیمی ترین روابط سنتی آمریکا و نمونه بارز همکاری منطقه ای در خاورمیانه است که قدمت آن به دهه ۳۰ میلادی باز می گردد اما این رابطه کم فراز و نشیب نبوده است. این نشریه می نویسد: اصلی ترین نقطه اختلاف دو کشور بر سر ایران بوده است. رهبران کشورهای شورا، پیام های متفاوتی را از آمریکا درباره ایران شنیده اند. جان کری وزیر امور خارجه آمریکا در بحرین از نگرانی مشترک آمریکا و کشورهای عربی درباره اقدامات ایران در منطقه گفت در همین حال، رییس جمهوری آمریکا در مصاحبه با نشریه اتلانتیک نشان داد که به سعودی ها اعتمادی ندارد. این نشریه در پایان اشاره می کند که رهبران عربی مایل اند تا دولت آمریکا سیاست ترکیبی اعمال فشار سنگین از طریق تحریم ها همزمان با دیپلماسی خلاقانه را در قبال ایران به کار گیرد.

- روزنامه گاردین هم اشاره می کند که سفر اوباما با طرح موضوع نقش داشتن عربستان در حملات یازدهم سپتامبر همزمان شده است. این روزنامه بریتانیایی می نویسد: "لایحه ای که به مجلس سنا برده شده می

تواند روابط آمریکا و عربستان را وخیم تر سازد. به نظر می رسد اوباما در تلاش است تا دو هدف را در پیش گیرد: نخست آن که متحدان خشمگین سنتی خود در شورای همکاری خلیج فارس را متقاعد کند که موضع ملایم تری در قبال ایران در پیش گیرند و دوم آن که به آنان بقبولاند که نیازمند اصلاحات داخلی در کشورهای شان هستند".

- ترکی فیصل، سفیر پیشین عربستان در واشنگتن گفت: سران کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس به زودی روابط خود با آمریکا و میزان تکیه و اعتماد به این "متحد" را مورد ارزیابی مجدد قرار خواهند داد. "روزهای خوب قدیم" با آمریکا بی هیچ بازگشتی به پایان رسیده است و حال وقت آن رسیده تا منافع مشترک میان دو کشور مورد بررسی قرار گیرد.

- فرید زکریا در روزنامه آمریکایی واشنگتن پست نوشت: من بر این باورم که عربستان سعودی، مسئولیت قابل توجهی در گسترش تفسیر خشن، متعصبانه و افراطی از دین اسلام دارد؛ تفاسیری که مستقیماً می تواند به تفکر افراطی منتهی شود. در دهه ۱۹۵۰، وهابیت عربستان سعودی، که محصول فرهنگ بیابانی بود، از سوی یک گروه اقلیت که شاید یک یا دو درصد از مسلمانان را تشکیل می دهند، ارائه شد. بعد از آن دوره رونق نفتی آغاز شد، و عربستان سعودی - دولت، مردم و خیریه ها - با صرف هزینه هایی کلان به ترویج این ایده در سراسر جهان اسلام پرداختند. این وهابیت جهانی، تا حد زیادی تنوع مذاهب را از بین برد و برداشت های متعصبانه را بسیار افزایش داد. در دهه ۱۹۸۰، در حالی که گرایش های دینی به جنگ در افغانستان علیه اتحاد جماهیر شوروی تزریق شد، آموزه تروریستی رونق گرفت. در بسیاری از موارد، بنیادگرایی به تروریسم افراطی تبدیل شد. حمایت مالی عربستان سعودی از گروه های افراطی پایان نیافته است و تبعات مهلک آن از پاکستان تا اندونزی مشاهده می شود. برخی از این کمک های مالی از سوی افراد حقیقی ارائه می شود. با این حال، نمی توان تصور کرد که پادشاهی عربستان نمی تواند مانع از جریان این پول ها به سمت تندروها شود. عربستان سعودی از ترس شورش تندروهای مذهبی کاری نمی کند. رهبران تندرو و ایدئولوگ ها در جامعه سعودی نفوذ قابل ملاحظه ای دارند. ریاض به دلیل رشد روزافزون و وسیع شبکه های اجتماعی شناخته شده است. آنچه که کمتر به آن توجه می شود این است که ستارگان بزرگ شبکه های مجازی در عربستان، واعظان وهابی هستند که به شکل گسترده ای در حال تبلیغ دکتین ضدشيعی خود به عنوان بخشی از اقداماتشان علیه ایران هستند. عربستان سعودی هیولایی را در جهان اسلام به وجود آورده است؛ هیولایی که عربستان سعودی را به اندازه غرب تهدید می کند.

- ری تکیه عضو ارشد شورای روابط خارجی آمریکا با اشاره به اختلاف نظرهای متعدد میان واشنگتن و ریاض گفت: سفر باراک اوباما به عربستان «آخرین و احتمالاً بی فایده ترین» سفر وی به این کشور به عنوان رئیس جمهور آمریکا خواهد بود. مسأله مورد اختلاف هم تنها پرونده ۲۸ صفحه ای منتشر نشده در خصوص حادثه یازدهم سپتامبر نبود. این روزها، آمریکا و عربستان سعودی به منطقه که نگاه می کنند دو دورنمای متفاوت و تضارب منافع متفاوت را می بینند.

- رابرت ای. هانتز: در نگاه رهبران اعراب، گناه اوباما بسیار بزرگ است. چرا که او اخیراً در مصاحبه ای با مجله آتلانتیک به خود اجازه داده و گفته است: «برخی از متحدان عرب (و متحدان دیگر) به دنبال سواری رایگان بودند.» گناه بعدی اوباما به سرانجام رساندن برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) است و بدتر از همه

این که رئیس جمهوری آمریکا به آتلانتیک گفته است: «دوستان ما و همچنین ایرانیان باید به دنبال راه موثری برای تقسیم امور همسایگی و برقراری یک نوع صلح سرد باشند.»

نگاهی به وضعیت فعلی روابط آمریکا با کشورهای عربی شورای همکاری خلیج فارس، بخصوص عربستان سعودی حاکی از این است که در حال حاضر روابط دو طرف تحت تاثیر حجم شدید تبلیغات در جهان غرب علیه سعودی ها قرار گرفته است که این امر تا کنون سابقه نداشت. این تبلیغات صرفاً رسانه ای نیست بلکه نمایندگان کنگره آمریکا، سازمان امنیت آلمان و هلند، پارلمان اروپا و... همه به شیوه های مختلف نسبت به عربستان، علنی انتقاد می کنند.

محور انتقادات غرب و آمریکا علیه کشورهای عربی شورای همکاری بخصوص عربستان و قطر حول این موضوع است که اکثر این کشورها منبع اصلی صدور تروریسم تکفیری، تغذیه ایدئولوژیکی و مالی و نیروی انسانی آن هستند. این در حالی است که حتی پس از حملات ۱۱ سپتامبر نیز چنین حجم تبلیغاتی علیه سعودی و برخی کشورهای عربی دیگر رخ نداده بود. این که در شرایط فعلی چنین رویکردی وجود دارد سوال مهمی است که باید به آن پاسخ داد.

به نظر می رسد وقوع بهار عربی یا بیداری اسلامی، بحران سوریه، بحرین، یمن و بخصوص به نتیجه رسیدن مذاکرات ایران با ۱+۵ تحت قالب برجام مهمترین چالش ها و نقاط شکاف میان آمریکایی ها و متحدین سنتی عرب آن ها (عربستان سعودی) در منطقه می باشد. سعودی ها و آمریکایی ها در پرونده های سوریه، عراق، بحرین، یمن و ایران با هم اختلاف دارند. درحالی که اوپاما مهمترین ابتکار خود را در منطقه خاورمیانه و خلیج فارس برجام می داند اما سعودی ها از به نتیجه رسیدن برجام شدیداً احساس ناراحتی می کنند. آن ها ایران و نفوذ منطقه ای جمهوری اسلامی ایران را مهمترین تهدید و چالش خود در منطقه می دانند. در همین رابطه محمد بن سلمان وزیر دفاع و جانشین ولیعهد عربستان در نشست وزرای دفاع کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس مدعی شد: «دخالت های ایران» یکی از چالش های پیش روی ماست. چالش های بزرگی در برابر جهان قرار گرفته که مهم ترین آنها، تروریسم و «دخالت های ایران» است. این امر نشان می دهد سعودی احساس می کند که دیگر نمی تواند مانند سابق روی آمریکا برای حل برخی پرونده ها حساب کند، لذا مستقلاً به برخی حرکات که عموماً خصمانه و تهاجمی هستند دست می زند. سعودی ها و برخی کشورهای شورای همکاری احساس می کنند در هیچ پرونده ای نمی توانند غرب و آمریکا را با خود همراه سازند، به جز پرونده ایران و استفاده از ابراز دشمنی علیه ایران.

دلیل عصبانیت، تندروی و اقدامات خشن دولت سعودی علیه ایران، یمن و سوریه صرفاً روی کار آمدن تیم جدید سیاسی سعودی نیست، بلکه این امر می تواند محصول نیاز استراتژیک سعودی ها طی چند سال اخیر باشد.